

Господь Окопний

А Ремарк нас усіх обманув. Написав, що в окопах нема атеїстів. Така відома фраза, а насправді — суцільна дурниця. Свого улюбленого атеїста я зустрів саме в окопах.

Ми з ним вирили собі ямку, посідали в неї і в перервах між обстрілами розмовляли про різне. В якийсь момент я вже розповідав йому, як сильно люблю Бога, а він — як сильно у Бога не вірить. Нам говорилося так, як може говоритись тільки у виритій власноруч ямці у перервах між обстрілами.

Він казав так: «Коли опинюся на межі життя і смерті, то спробую зрозуміти, чи є Бог. Якщо побачу його там, то повірю, а якщо ні — то це вже назавжди». Турист. Такий позивний мого улюбленого атеїста. Туриста я люблю. І він тоді договорився.

Того ж місяця під час стрілецького бою Туриста поранили в груди. Із кулею в легені він лежав у рускому окопі в секторі, з якого відійшли і наші хлопці, й вороги. Тоді він і опинився на межі життя й смерті.

Ми з хлопцями були на позиції у сусідній посадці та чули перебіг бою по рації. З часом ефір тріскотів лише слабким голосом Туриста. Він казав, що не може витерпіти біль, просив забрати його звідти. Говорив, що втрачає свідомість і відходить.

Я молився, аби Турист вижив. Та й не тільки я, дехто з побратимів потім теж говорив, що звертався до Бога. Але найкращою молитвою для нас усіх було би рвонути по Туриста, залетіти в ту посадку й витягти його. Щойно отримали дозвіл — рвонули.

Знайшли Туриста живим, а коли виносили із посадки, рускі вже перегрупувалися й повертались відбивати позиції. Якби ми посиділи ще кілька хвилин, то першими до ледь притомного побратима дійшли б вороги.

Через декілька місяців, коли Турист уже повернувся з лікування та реабілітації, ми з ним згадували ту нашу окопну розмову.

— Щось розглядав там, — питаю, — на межі життя і смерті?

— Та, — каже Турист, — всьо, як я говорив. Не побачив жодного Бога, то вже, певне, так ніколи й не повірю.

Оце і все, що треба знати про питання віри і невіри. Одна й та сама ситуація для мене стала чистим доказом Божого існування, а для мого друга — остаточною в цьому Богові зневірою. Утім, справа не в Бозі — є він там чи нема, — справа в нас.

Коли я взявся писати про Бога на війні (зрештою, про Бога будь-де), то зрозумів: не так визначально, що

і як напишу, як те, хто це потім прочитає і почує. Бо те, що для одного є доказом Бога, для іншого може бути Його запереченням.

То хто такий за своєю природою Бог? Той, Хто є завжди. Коли ми, християни, кажемо, що в якийсь момент Бог створив світ, то маємо на увазі, що й сам момент Бог створив. Існування Його Самого не потребувало часу, не було часом обмежено. Тобто Бог став найпотужнішим імпульсом, великим вибухом, який запустив відлік часу. Коли питають, хто ж тоді створив Бога, то це питання позбавлене сенсу, бо й поняття «створити» створив Бог. До нього не було ні «перед», ні «після».

Він понастворював купу всього, а під кінець тижня — людину. Вінець творіння, як пише у Біблії. Дембельський акорд, як говорять в армії. Друге формулювання часом дуже актуальне, як на мене, бо інколи таке враження, наче Бог створив нас і демобілізувався, залишивши самих без підготовки і бойового досвіду.

Зрештою, людина — це найкращий доказ Божого існування, найчіткіший його відбиток. Ми такі складні анатомічно. Такі деталізовані. Такі не випадкові. Цікавіші від будь-якої іншої матерії. Але також у нас є незліченний набір такого, що виходить за межі фізичного. І саме це в нас найбільше від Бога.

Людина має здатність любити, ненавидіти, пам'ятати, зворушуватися, сумувати за минулим, сумувати перед майбутнім, сумувати в моменті, радіти без

причини, бажати того, чого ніколи ще не бачила, думати і планувати, аналізувати і робити висновки, співати, кричати і шепотіти, влаштовувати одне одному сюрпризи, зізнаватися в коханні. А ще — відчувати ностальгію, ревності, гордість за дітей, лінощі перед роботою, натхнення, моральну втому, переживання за іншого, співчуття, захоплення кимось. Як і Перший Кріейтор, людина здатна створювати. Рок-музику, картину зі соняхами, текст про атеїзм, кіно з Кіліаном Мерфі, афішу концерту, порядок із безладу, нових людей. Всередині людини — спогади про пережите, мрії про майбутнє, туга за кимось, ненависть до кривдника, мужність захистити слабшого, сильніша за відстань любов, смак улюбленого морозива і запах поту після футболу, властивість чхати, коли дивишся на сонце, вміння бачити сни, відчуття тягlosti поколінь. І ніжність.

І все це розлітається ногами, руками й нутрощами в різні сторони після близького прильоту снаряда.

Всі спогади і мрії вибуховою хвилею відриває від тулуба. Здатність відчувати запахи й смаки зникає з об'яклого тіла після снайперського потрапляння в голову. Всі вміння та захоплення, усі любові роблять останні вдихи-видихи, коли осколки роздроблюють печінку. Весь цей набір Божих якостей затягує турнікет на нозі, яку відріжуть потім вище коліна.

Цей вінець творіння проходить довгу психологічну реабілітацію після катування в полоні. Або заново

вчиться говорити після побаченого. Або дивиться на труну із вбитим сином. Або лежить зверху на труні із вбитим сином.

Де ж тоді Божа премудрість і досконалість? Де Його любов до нас, яка існувала перед нашим існуванням? Де цей Вічний і Всезнаючий? Де Вселюблячий? Якщо Бог — це довершений розум і любов, то чому Він допустив цю війну? Невже Йому ок, поки ми страждаємо? Він просто дивиться?

Бог створив нас надто подібними на себе. Дав найголовніше і найнебезпечніше. Свободу вибору. Можливість обирати не Його. І дав цю свободу кожному однаково. І не забирає.

Ми, християни, віримо також у те, що зло — не створене. Воно як темрява — не наявність чогось, а відсутність. Зло — це відсутність Бога. Воно стається тоді, коли людина обирає не Бога, коли відкидає його.

Він не керує нами, як ляльками. Не прописує кожен крок, не бавиться, ніби леґо чи солдатиками. Ми ті, хто завжди мають вибір.

Звинуватити у війнах Бога — зручно і просто, адже серед нас усіх Він тут один всемогутній. Але не Бог заїжджав танками на Північну Салтівку в Харкові. Не Бог відправив кулю Туристу в груди. Не Бог обстріляв сотні церков на Сході України. Не Бог знищив Бахмут і Маріуполь.

Це зробили люди. Їх десь 143 мільйони. росіяни. Це вони зробили вибір знищувати українців. Перетнули

кордони України військовою технікою. Вбивають наших людей, руйнують наші будинки. Всі війни починають і ведуть люди. Цю війну — росіяни.

Це не Господнє випробування, не іспит на зрілість нації чи що там інколи говорять. Це злочин проти життя, природи, людини і самого Бога. Наслідок чийогось вибору вбивати і грабувати. Війна — це протилежність Бога.

То де ж тоді Він є, коли в нас діються такі жахіття?

З нами. Всередині жахить. У салтівських будинках. У Туристові. Бог у поранених, катованих, згвалтованих і травмованих. У переслідуваних, у зниклих безвісти, у полонених. У кожному невинно вбитому, закатованому, застреленому. У полеглих на полях боїв. У всіх, хто зробив найважчий вибір нашого часу. Не втекти від жаху, не заховатися, не здатися і не зникнути. А захищати життя.

Ось український студент: він насолоджується молодістю, подорожує автостопом і ще декілька років не підпадає під мобілізацію, а тоді раптом бере зброю і позивний «Турист»^{*} та лізе в донбаський окоп, бо розуміє, що зараз так треба. І це найвищий і найкращий прояв Бога в людині. Навіть якщо на межі життя та смерті він у Бога не повірив. Бог усе одно разом з ним. Лежав

* Турист пройшов шлях від піхотинця до аеророзвідника та пілота FPV-дрона, а згодом перевівся в 3 Окрему штурмову бригаду. Зараз він продовжує захищати нас із вами. Хай Бог, якого я люблю і в якого ти не віриш, продовжує берегти тебе, друже!

в окопі із простреленими грудьми. Біг через посадку. Виносив на собі побратима.

Коли температура -20°C і кожного дня когось вбивають, але хворі й перемучені солдати обирають не відмовитися від наказу, а знову й знову залазити в окопи, мерзнути і пильнувати ворога — це така Служба Божа, якої не зустріти у жодному храмі.

Коли священник одягає камуфляж, бере замість автомата стару зашуровану Біблію та їде під обстріли, щоб помолитися з тими, хто хоче разом помолитися, — це говорить про церкву більше, ніж папи римські чи патріархи московські.

Коли чоловік на межі зриву отримує лист із дитячим малюнком і втирає сльози — це в ньому стільки Бога проявляється, що й не досягнути.

Так, ми віримо, що Господь все може і всіх любить. Але Він досі не зупинив умиць все це жахіття. Чому? Я теж хочу почути відповідь. Колись я точно Його запитаю. Чому сам не зупинив війну, якщо такий всемогутній. Я матиму багато незручних питань.

Але точно не спитаю, де Він був, де був Бог під час війни. Саме це я знаю. Бачив і відчував. Він був із нами в кожній ямці та під кожним обстрілом.

Наш Окопний Господь, до якого ми маємо стільки претензій та запитань. Із нами обстріляний, з нами втомлений.

Інколи стає так невимовно важко, такий вже край. А тоді раптом з'являється думка, що я в найбільш

правильному місці на цілу планету. На весь створений час і простір. І маю зараз бути тільки тут.

Який чудовий доказ існування.

Вперше цей текст було опубліковано у вигляді радіоесею в рамках проєкту «Голоси фронтиру» на Радіо Культура 12 травня 2024 року. Ви можете послухати радіоверсію моїм голосом, перейшовши за qr-кодом.

Польська мівіна в стаканах

Із кожним періодом служби я чітко асоціюю їжу, якої тоді було найбільше. Або найменше. Коли тепер думаю про неї, то можу відчутти смак. І добре згадати той час.

Перших два армійських тижні у Львові їжу привозили волонтери. Щоранку були канапки з величезним шматком ковбаси і по два яблука на людину. З часом налагодилась робота нашої кухні, і батальйон перейшов на власний харч. Найкраще я пам'ятаю макарони і схожі на резину варені курячі стегна. Хол на другому поверсі Центру дитячої творчості на Погулянці, де облаштувався наш батальйон, велику чергу побратимів, одноразові тарілки, хлопців, яким не вистачило місця за столами, і їм довелося їсти на лавках біля входу в спортзал.

Із нашого взводу наряди на кухні любив Ромчик Пусь. Коли він був на видачі, то міг давати нам більше м'яса, густіший суп чи, наприклад, дві булочки замість